

# Заробітна плата в системі основних макроекономічних показників у кризовий період

Г. КУЛКОВ,  
доктор економічних наук  
Інститут економіки та прогнозування НАН України  
м. Київ

*У статті проаналізовані рівень і динаміка заробітної плати в контексті основних макроекономічних показників України, розглядається вплив фінансово-економічної кризи на заробітну плату і економіку в цілому, співвідношення заробітної плати і валового прибутку, зарплати і продуктивності на макрорівні. Запропоновано заходи щодо усунення існуючих негативних тенденцій.*

*В статье проанализированы уровень и динамика заработной платы в контексте основных макроэкономических показателей Украины, рассматривается влияние финансово-экономического кризиса на заработную плату и экономику в целом, соотношение заработной платы и валовой прибыли, зарплат и производительности на макроуровне. Предложены меры по устранению существующих негативных тенденций.*

*The article analyzes the level and dynamics of wages in the context of the main macroeconomic indicators of Ukraine, considered the influence of financial crisis on wages and the economy as a whole, the ratio of wages and gross profits, wages and productivity at the macro level. The measures on to eliminate existing negative trends proposed in the article.*

Ключові слова: заробітна плата, валовий внутрішній продукт, продуктивність праці, валовий прибуток, мінімізація економіки.

Україна є однією з держав, які найбільш сильно постраждали від глобальної фінансової та економічної кризи, що почалася наприкінці 2008 р. Криза досить негативно вплинула на основні макроекономічні показники України, наслідком чого стало скорочення реальної заробітної плати. Вплив кризи на заробітну плату до теперішнього часу був дуже значним і може посилюватися й надалі в найближчі місяці. У зв'язку із цим важливо розглянути заробітну плату в системі макроекономічних показників, тим більше, що в економічній літературі це питання належним чином не досліджене. Тому метою статті є оцінка впливу кризи на заробітну плату у контексті основних макроекономічних показників та розподілу доданої вартості.

Негативна динаміка основних макроекономічних показників України під впливом світової фінансової та економічної кризи наведена на рис. 1.

З рис. 1 видно, що ключові макроекономічні показники різко знизилися: реальний ВВП — на 15,1%; реальна зарплата — на 9,2%; реальний наявний дохід — на 8,5%; інвестиції в основний капітал — на 41,5%; експорт товарів і послуг — на 43,4%; імпорт товарів і послуг — на 49,9%. У той же час підвищився рівень безробіття — з 6,9% у 2008 р. до 9,6% у 2009 р. Криза зумовила синхронне зниження експорту та імпорту.

Зниження реальної заробітної плати і реального доходу обумовлюється тим, що криза негативно вплинула на зайнятість у національному господарстві і його секторах. Так, якщо до кризи в адміністративних відпустках в Україні перебувало 137 тис. чол. у 2006 р. і 127 тис. чол. у 2007 р., то в кризовий 2009 р. — вже 359 тис., тобто відповідно 1,2; 1,1; і 3,5% середньооблікової чисельності штатних працівників.

В режимі неповного робочого дня (тижня) працювало у 2006 р. 620 тис. чол., у 2007 — 506 тис. чол., а у 2009 р. — 992 тис. чол., або відповідно 5,4; 4,4; і 9,6% середньооблікової чисельності штатних працівників.

Сучасна криза спричинила збільшення заборгованості з виплати зарплат. Протягом 2000–2007 рр. розміри заборгованості хоча й коливались, але домінувала тенденція до їх зменшення. Однак у перший же кризовий рік (2008) заборгованість стала стрімко збільшуватись. Тобто тенденція сталого зниження заборгованості з виплати зарплати у 2000–2007 рр. під впливом кризи змінюється на зворотню: за період 2008–2009 рр. заборгованість зросла у 2,2 разу і досягла 1,5 млрд грн.

Упродовж січня–червня 2010 р. загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати збільшилася на 21,6% і на 1 липня досягла 1,79 млрд грн, що дорівнює 6,9% фонду оплати праці, нарахованого за червень 2010 р.

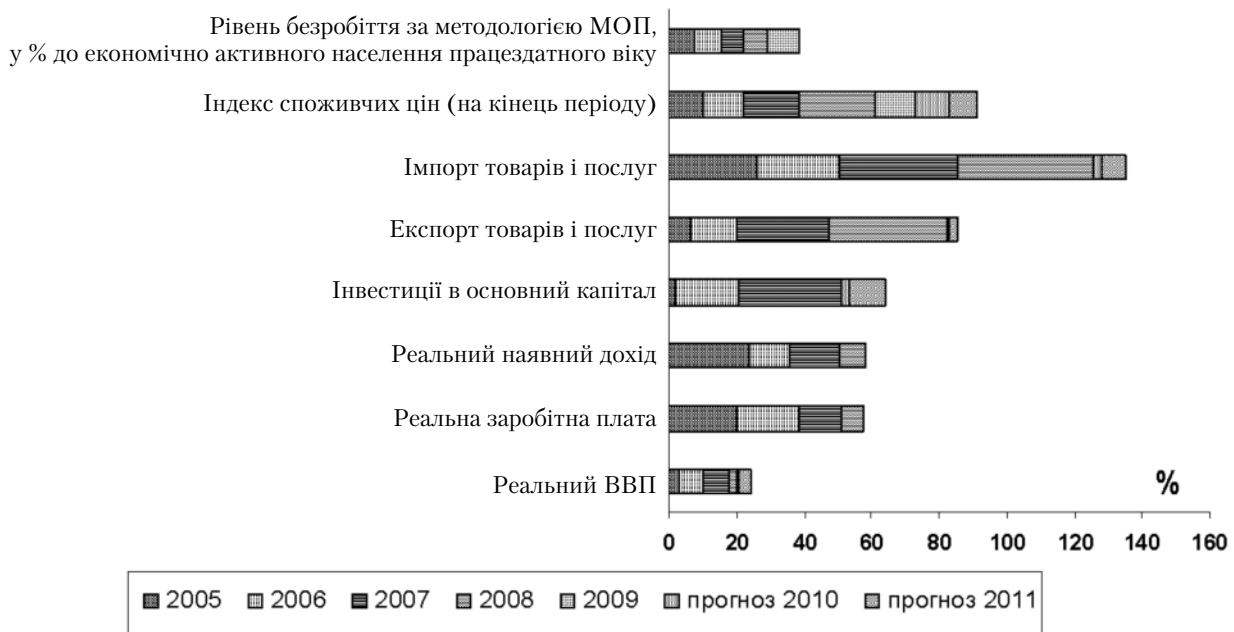


Рис. 1. Основні макроекономічні показники України у 2005–2009 рр., прогноз на 2010 и 2011 роки\*

\*Джерело: Основні макроекономічні поняття для учасників переговорів в рамках тристороннього діалогу. Короткий курс // АСТ / ЕМЗ Турін, Міжнародний навчальний центр МОП. – 2008–2009. – С. 136; Статистичний щорічник України за 2008 рік / Держ. ком. стат. України. – К.: Державне підприємство «Інформаційно-аналітичне агентство», 2009. – С. 26–28; Державний комітет статистики України. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.com.ua>.

За прогнозами української влади та Світового банку, всі наведені на рис. 1 макроекономічні показники у 2010–2011 рр. підвищаться: зокрема, реальний ВВП – відповідно на 1,0 і 3,5%, інвестиції в основний капітал – на 2,6 і 10,6%. У зв'язку з цим важливо розглянути вплив змін макроекономічних показників на заробітну плату і доходи. В глобальному звіті про заробітну плату 2008/09 підтверджується щільний взаємозв'язок економічного зростання і заробітної плати у світі та акцентується на тому, що за десять років до кризи заробітна плата зростала повільніше, ніж економіка. У середньому на кожний додатковий відсоток збільшення річного ВВП на душу населення припадало 0,75% річного збільшення заробітної плати. Докризовий період 2005–2007 рр. свідчить про більш виражений зв'язок між економічним зростанням і заробітною платою (аж до 0,91), що, можливо, є свідченням початку процесу надолуження після десятиліття «стримування заробітних плат»<sup>1</sup>. Цей процес закінчився разом із кризою. В 2008 і 2009 рр. були значні зміни в розмірах заробітної плати по країнах: у той час як деяким з них вдалось підтримати збільшення заробітної плати, незважаючи на економічний спад, інші зазнали серйозних втрат у розмірах оплати праці.

В Україні упродовж 2001–2004 рр. темпи зростання ВВП були вищими за середні по країнах СНД, проте вже з 2005 р. цей показник є нижчим. За темпами економічного зростання серед 10 країн СНД Україна займає 8-е місце, випереджаючи при цьому багато країн Європи (наприклад, Румунію, Словаччину, Болгарію, Чехію, Польщу), і перебуває приблизно на одному рівні з прибалтійськими країнами.

Погіршення економічної ситуації у світі, враховуючи високий рівень вразливості української економіки, закономірно спричинило розгортання в країні системної економічної кризи. Значне зменшення обсягів виробництва відбулося в усіх основних секторах економіки, крім сільського господарства (завдяки рекордному врожаю 2008 р.), що стало причиною падіння ВВП на 20,3% у I кв. та на 17,8% у II кв. 2009 р. порівняно з відповідними періодами попереднього року.

У передкризові роки (2000–2008) у змінах однієї з основних макроекономічних пропорцій, а саме – співвідношення між рівнем оплати праці та валовим прибутком / змішаним доходом у структурі ВВП, не виявляється стала тенденція (рис. 2).

<sup>1</sup>Обновлённая версия первого Глобального отчёта о заработной плате с особым вниманием на развитие политики в отношении минимальной заработной платы. Международное бюро труда. GB. 306 / ESP / 2 / – Женева. – ноябрь 2009 г.

(у фактичних цінах, %)

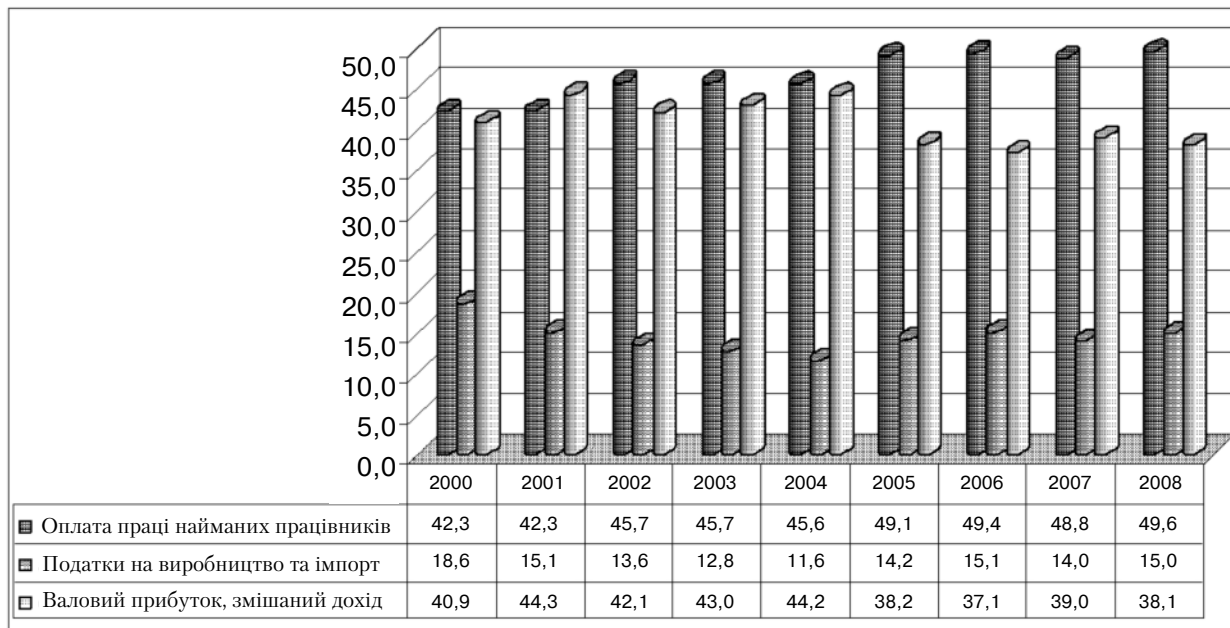


Рис. 2. Структура валового внутрішнього продукту за категоріями доходу у 2000–2008 рр.\*

\*Джерело: Національні рахунки України за 2007 рік: Стат. збірник / За ред. І. М. Нікітіної. — К. : Держ. ком. стат. України, 2009. — С. 20; Національні рахунки України за 2008 рік: Стат. збірник / За ред. І. М. Нікітіної. — К. : Держ. ком. стат. України, 2009. — С. 20; Державний комітет статистики України. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.com.ua>.

З рис. 2 видно, що частка оплати праці у валовому внутрішньому продукті підвищилася з 42,3% у 2000 р. до 49,6% у 2008 р., а частка валового прибутку і змішаного доходу знизилася за той же період з 40,9 до 38,1%. Отже, в Україні відбувалось значне зростання питомої ваги оплати праці у складі ВВП, що зумовлювало деформації макроекономічних пропорцій і обмежувало можливості подальшого економічного розвитку.

Необхідно відзначити, що загальний обсяг зарплат в Україні зовсім не малий: у 2009 р. він досяг 51,0% ВВП країни, що навіть перевищує європейський рівень — у середньому в ЄС зарплати становлять 48,4% ВВП. У розвинених державах частка оплати найманої праці все-таки вища: у Данії — 56,7% ВВП, у Швеції — 54,5%, у США — 56,1% ВВП<sup>2</sup>, що свідчить про значно вищу вартість робочої сили і більшу роль трудової складової національного доходу. Але якщо порівнювати з країнами зі схожим рівнем розвитку, то Україна вирвалася далеко вперед. Наприклад, у Польщі рівень витрат на оплату праці становить 37,1% ВВП, у Болгарії — 36,2% ВВП. Приблизно стільки ж і в Китаї —

39,7% ВВП. Водночас частка оплати праці у ВВП в Україні залишається нижчою рівня 1990 р. (53,1%).

Необхідно підкреслити, що річ не стільки у відсотковому співвідношенні зарплати і ВВП, скільки в структурі валового внутрішнього продукту, абсолютні розміри якого в нашій країні дуже малі. Так, ВВП України складає всього 2,3% ВВП ЄС; 2,3% ВВП США; 11,6% ВВП Німеччини; 16,0% ВВП Франції і половину (50,9%) ВВП Польщі. ВВП на душу населення (за паритетом купівельної спроможності) в Україні менше ніж у Російській Федерації в 2,2 разу, порівняно з Польщею — у 2,3 разу, Францією — в 4,5 разу, Німеччиною — в 4,5 разу, США — у 6,3 разу.

Нинішня криза була абсолютно неминуча — досить порівняти зростання економіки за останні чотири роки (2005–2008 рр.) з підвищенням доходів населення. Наприклад, у 2005-му ВВП України виріс на 2,7%, а доходи громадян — на 39,1%, у 2006-му ці показники склали відповідно 7,1 і 25,7%, у 2007-му — 7,5 і 26,2%, у 2008-му зростання ВВП знизилася до 2,1%, а доходи підвищилися до 44,8%.

<sup>2</sup>Кравчук К. Надейся и жди / К. Кравчук // Контракты. Деловой еженедельник. — 2009. — № 47. — 23 ноября. — С. 7.

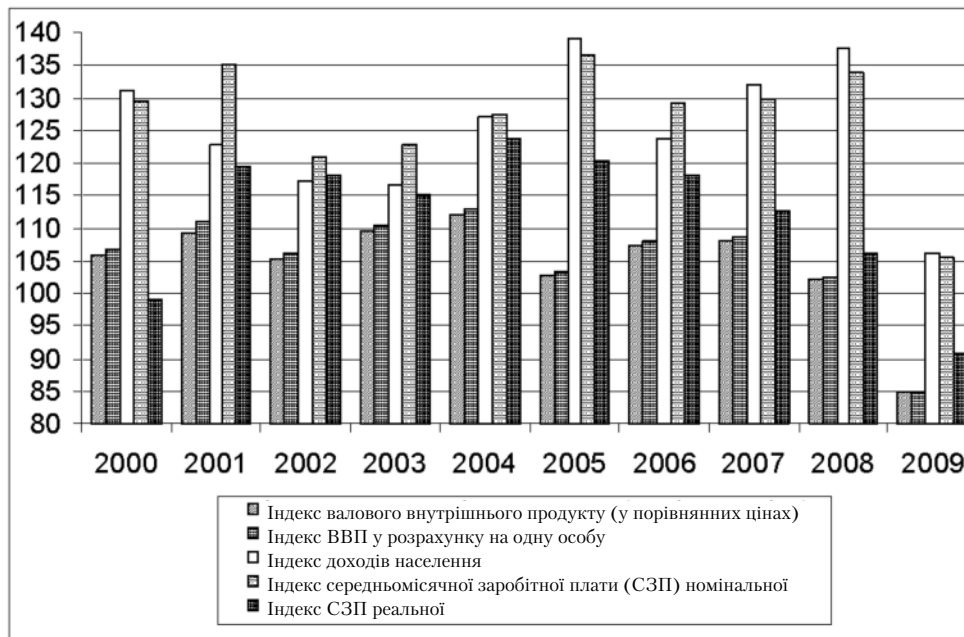


Рис. 3. Динаміка зміни зарплати і продуктивності праці на макрорівні\*

\* Джерело: Статистичний щорічник України за 2008 рік / Держ. ком. стат. України. — К.: Державне підприємство «Інформаційно-аналітичне агентство», 2009. — С. 28; Державний комітет статистики України. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.com.ua>.

Не використовуючи резерви технологічної модернізації виробництва, у більшості галузей вдалося до підвищення цін. Починаючи з 2000 р. по липень 2010 р., індекс цін виробників промислової продукції зріс у 4,4 разу.

Важливе значення має порівняння темпів зростання зарплат і валового внутрішнього продукту у розрахунку на одну особу. З рис. 3 видно, що темпи зростання валового внутрішнього продукту і продуктивності праці на макрорівні значно відстають від темпів зростання як номінальної, так і реальної заробітної плати, а також доходів. Так, якщо за період 2000–2009 рр. продуктивність праці зросла майже в 1,7 разу, то реальна зарплата — в 3,1 разу, номінальна — в 10,7 разу.

На наш погляд, випереджальні (стосовно продуктивності праці) темпи зростання заробітної плати можна вважати виправданими в сучасних умовах, коли загострюється проблема кадрів, особливо висококваліфікованих, для забезпечення української економіки, і коли рівень доходів українців залишається і відносно, і абсолютно низьким, суттєво відстаючи від рівня не тільки економічно розвинених країн, а й деяких країн-партнерів по СНД.

Темпи зростання заробітної плати можуть перевищувати темпи зростання продуктивності праці за рахунок реструктуризації собівартості продукції або операційних витрат. Це можливо при зменшенні питомої ваги матеріальних витрат або інших елементів

собівартості для того, щоб ціна товару не підвищувалася. У свою чергу, досягти цього можна шляхом залучення інвестицій і активізації інноваційної діяльності. Підвищення заробітної плати можна досягти також за рахунок зниження прибутків підприємства. Але власник навряд чи піде на це.

Заробітна плата є віддзеркаленням стану економіки і, насамперед, продуктивності ресурсів, у першу чергу — праці і капіталу, яка визначається в основному станом техніки і технології виробництва. В зв'язку з цим можна погодитися з твердженням В. Лагутіна, що «кожний новий спосіб оплати праці задається рівнем технічного базису виробництва і відображає його реальний стан»<sup>3</sup>. Низька продуктивність праці та невеликі розміри валового внутрішнього продукту є основними причинами низької заробітної плати головним чином через нестачу інвестицій. Наприкінці 2009 р. компанія McKinsey опублікувала результати дослідження продуктивності праці у світі, згідно з якими показник в Україні склав 16% рівня продуктивності праці в США. В Україні зношені основні виробничі фонди: фізичне зношування досягло 60%, а моральне — 90–95%. При такому обладнанні випускати конкурентоспроможну продукцію практично неможливо.

Однак необхідно враховувати, що заробітна плата є не тільки віддзеркаленням економіки, а й сама впливає на економіку, її продуктивність та конкурентоспроможність.

<sup>3</sup> Лагутін В. Про теоретико-методологічні засади дослідження оплати праці / В. Лагутін // Україна: аспекти праці. — 2010. — № 3. — С. 20.

В економіці України залишається провідною роль промисловості, у якій виробляється близько 40% загального випуску товарів і послуг, 80% експорту, створюється понад 30% валової доданої вартості. Промислове виробництво є одним з основних джерел оплати праці найманих працівників, прибутків підприємств, податкових і валютних надходжень держави.

Важливою рисою промислової динаміки в Україні (таблиця) залишається нестійкість темпів (щорічні коливання в значному діапазоні). Слід підкреслити, що економічний стан України в 2009 р. значно погіршився. Так, індекс обсягів промислової продукції відносно 2008 р. склав всього 78,1%, обсяг реалізованої продукції промисловості — тільки 64,6% (591,9 млрд грн), експорт товарів — 82,3% (284,8 млрд грн). До 47% ВВП Україні забезпечують

експортні галузі. Однак експорт нашої країни сировинний майже на 60% і складається з необробленої продукції (цей показник у більшості інших європейських держав менше 20%).

Характерно, що в промисловості темпи зростання як номінальної, так і реальної заробітної плати випереджають темпи зростання обсягів промислової продукції. В Україні сукупна питома вага видів діяльності, що належать до високотехнологічних і середньотехнологічних високого рівня розвитку, менша ніж 13%. Спостерігається дуже низька частка галузей, які відносяться до високих технологій, — всього 4,6%. Домінуючими в українському експорті є галузі середніх низьких технологій — 56,1%. Це означає, що країна орієнтується на виробництво традиційної індустріальної продукції, яка реалізується на конкурентних насичених ринках<sup>4</sup>.

Таблиця

Основні показники розвитку промисловості України у 2001–2008 рр.\*

Показник	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Індекс обсягів промислової продукції, %	113,2	114,2	107,0	115,8	112,5	103,1	106,2	110,2	96,9	78,1
Обсяг реалізованої продукції промисловості (у фактичних цінах), млрд грн	182,7	210,8	229,6	289,1	400,8	468,6	551,7	717,1	916,6	591,7
Експорт товарів, млрд грн	79,3	87,3	95,7	123,0	173,7	175,3	193,8	248,9	346,0	195,8
Ступінь зношеності основних засобів, %	48,8	51,9	54,5	56,4	58,3	57,9	58,6	59,0	58,0	57,0
Індекс інвестицій в основний капітал, %	123,8	113,3	106	124,6	124,9	104,1	115,3	127,0	94,7	67,6
Рентабельність операційної діяльності промислових підприємств, %	4,8	3,7	2,6	3,3	4,7	5,5	5,8	5,8	5,0	5,0
Частка збиткових підприємств, %	42,2	41,1	41,8	39,9	37,5	36,5	34,7	33,4	39,1	39,0
Освоєно виробництво нових видів продукції, тис. найменувань	15,3	19,5	22,8	7,4	4,0	3,2	2,4	2,5	2,4	2,4
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	14,8	14,3	14,6	11,5	10,0	8,2	10,0	11,5	10,8	11,0
Індекс номінальної заробітної плати, %	137,3	134,3	119,5	121,9	125,7	130,1	125,3	128,2	129,8	105,0
Індекс реальної заробітної плати, %	107,1	119,9	118,6	115,9	115,3	114,6	114,8	113,6	103,7	90,6

\*Джерело: Держкомстат України. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.com.ua>; Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / За заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. — К.: НВЦ НБУВ, 2009. — С. 34; Статистичний щорічник України за 2004 рік / Держ. ком. стат. України / За ред. О. Г. Осауленка. — К.: Консультант, 2005. — С. 64; Статистичний щорічник України за 2008 рік / Держ. ком. стат. України. — К.: Державне підприємство «Інформаційно-аналітичне агентство», 2009. — С. 63.

<sup>4</sup>Кравчук К. Надеяться и жди / К. Кравчук // Контракты. Деловой еженедельник. — 2009. — № 47. — 23 ноября. — С. 11.

Негативним є те, що значна частка додаткових надходжень до бюджету була спрямована на збільшення соціальних виплат і дуже мало залишалося на підтримку внутрішнього виробництва і експорту, на інвестиційні проекти з модернізації занепакої інфраструктури, а також проривні інноваційні програми. Власне виробництво забезпечує лише 2/3 товарних ресурсів країни з промислової продукції, решта ввозиться з-за кордону.

Залишаються невирішеними проблеми регулювання заробітної плати у галузях бюджетної сфери України, а від цього значною мірою залежить збереження людського потенціалу і перспективи подальшого розвитку держави. Недосконала система регулювання оплати праці у цих галузях, низькі розміри заробітної плати, неадекватні високій відповідальності та напруженості праці, призвели до падіння престижності праці в цьому секторі, руйнування зацікавленості працівників організацій і установ в ефективній трудовій діяльності і професійному зростанні. Так, наприклад, середньомісячна заробітна плата в січні-липні 2010 р. в освіті склала 75% зарплати в промисловості, а в охороні здоров'я — 64%. Тому виникла необхідність у терміновому пошуку можливостей удосконалення системи оплати праці персоналу.

В зв'язку з цим викликає подив вимога МВФ про заморожування зарплат у бюджетному секторі економіки, в якому можуть залишитися неконкурентоспроможні працівники. Виконання цієї вимоги призведе через 6–8 місяців до зниження зарплат у реальному секторі економіки.

Подібні рішення вже мають негативні наслідки. Так, прийняті Урядом у 2008 р. рішення щодо «замороження» заробітної плати у бюджетній сфері лише впродовж 2009 р. призвели до втрати її працівниками 22,8% розміру тарифної ставки (посадового окладу) та зменшення диференціації тарифних ставок (посадових окладів) з 4,51 до 3,67 рази<sup>5</sup>.

На стан економіки вельми негативно вплинула криза банківської системи, унаслідок чого виникли серйозні проблеми з кредитуванням реального сектора економіки. Відповідно до офіційної інформації Національного банку України, у перші місяці кризи (четвертий квартал 2008 р.) населення зняло з рахунків у банківських установах 28,5 млрд грн, юридичні особи — 12 млрд грн. За експертними оцінками, на руках у населення перебуває близько \$ 40 млрд — колосальний інвестиційний ресурс,

більш ніж достатній і для виходу країни з кризи, і для структурної перебудови економіки.

Обсяг кредитування населення в 2006 р. збільшився порівняно з попереднім у 2,2 разу, в 2007 р. відносно 2006-го — в 2,3 разу, в 2008 р. до 2007 — в 1,6 разу, і це невелике зниження темпу пояснюється початком осінньої кризи 2008 р. Сталася якісна зміна: якщо в 2004 р. сума кредитів була в 15 разів менша сукупних доходів населення, то в 2008 р. позики приватним особам перевищили загальний обсяг доходів населення. Іншими словами, в 2008 р. громадяни України позичили грошей більше ніж за цей же період заробили. Всього за 3,5 року (2006 — перше півріччя 2009 рр.) кредитування населення збільшилося з 18 млрд грн до 273 млрд грн, і баланс економіки був порушений<sup>6</sup>.

Зазвичай криза справляє оздоровчий вплив на економіку. Менш ефективні власники втрачають бізнес, продуктивність праці підвищується, структура економіки коригується відповідно до змін попиту. І якщо криза є жорсткою, то і її оздоровчий вплив має бути сильнішим. Але для України це не зовсім так, оскільки головними експортними товарами, як і раніше, залишаються сталь, добрива і продовольчі товари, а основна частка споживчих товарів (окрім продовольчих) і устаткування імпортується. Це означає, що темпи відновлення економіки знову залежатимуть від зовнішніх чинників — попиту на сталь і зерно на світових ринках, а також припливу іноземного капіталу. Щоб змінити цей сценарій, необхідна цілеспрямована політика органів влади, наприклад, проведення аграрної реформи, яка дозволить привабити інвестиції і замінити відсталі агротехнології, селянські господарства і агрофірми більш ефективними компаніями і технологіями.

Ефективність макроекономічної політики суттєво зменшується через високий рівень тіньової економіки, яка вкрай негативно впливає на ресурси бюджету і соціальний захист працюючих. За оцінками Світового банку, Україна має найбільший неформальний сектор, який сягає 50% офіційного ВВП. Це значно ускладнює «діагностування» економіки. Згідно з розрахунками західних фахівців, критичним для країни є щорічний обіг у сфері тіньового сектора на рівні 15–35% ВВП. Якщо обіг тіньового бізнесу перевищує 30% ВВП, а кількість працюючих на нього — 40% зайнятих, економіка втрачає керованість, що і відбулося в Україні.

<sup>5</sup> Праця в Україні: необхідність якісних змін для суспільної ефективності та гідного життя / Національна профспілкова доповідь Президенту України В. Ф. Януковичу. — К.: Вид-во Академії праці і соціальних відносин федерації профспілок України, 2010. — С. 19–20.

<sup>6</sup> Тигипко С. Економіка превыше всего / Сергей Тигипко // Контракты. Деловой еженедельник. — 2009. — № 33–35. — 31 августа. — С. 12.

Рівень тіньової економіки в Україні у 2009 р., за оцінками Міністерства економіки, становив 39%. Активізація тіньової економіки в Україні є наслідком реакції бізнесу на фінансово-економічну кризу, неефективну податкову політику та бюджетну підтримку реального сектора економіки.

Вагомим чинником зростання тіньового сектора економіки є колосальний ресурс кредитів із рефінансування банків, наданих Національним банком України (НБУ) комерційним банкам (111 млрд грн за вересень–грудень 2008 р.).

Масштаби тіньового сектора найбільші в таких сферах діяльності: торгівля (80%), будівництво (66%), нерухомість (60%), гральний бізнес (53%), громадське харчування (53%), засоби масової інформації (53%), транспорт і перевезення (46%)<sup>7</sup>.

За наявними оцінками, із обсягами тіньової економіки в цілому корелюють масштаби тіньової заробітної плати. Практика свідчить, що в Україні досить поширеним є неформальний сектор економіки, де переважає чисто ринковий механізм оплати праці і який практично не регулюється чинним законодавством. За оприлюдненими даними, у неформальному секторі підприємницької діяльності зайнято близько 40% робочої сили України. Щодо таких працівників не застосовується трудове законодавство, у цій сфері більш поширена низькооплачувана робота, при цьому працівники неформального сектора не мають законодавчо встановлених норм соціальних гарантій (оплати відпусток, медичного страхування тощо).

За оцінкою українських експертів та експертів Світового банку, розмір прихованої заробітної плати в Україні становить близько 50% легальної. У багатьох країнах світу граничним рівнем «тіньової» економіки визначено 20%.

Таким чином, зниження макроекономічних показників — валового внутрішнього продукту, обсягів виробництва й реалізації продукції, інвестицій в основний капітал, фінансових результатів негативно відбилися на розмірах реальних заробітних плат і доходів.

**Висновки.** Світова фінансова й економічна криза вельми негативно вплинула на основні макроекономічні показники України, що, у свою чергу, призвело до зниження розмірів реальних заробітних плат, трудових доходів і зайнятості найманих працівників, а також зростання заборгованості з виплати зар-

плат в усіх видах економічної та промислової діяльності та в усіх регіонах. Тому є необхідність консультацій уряду із соціальними партнерами, здійснення системної модернізації економіки та на цій основі — фундаментальної реформи оплати праці. Зволікання зі структурними реформами в країні посилює негативну дію світових і вітчизняних кризових процесів на економіку та окремі її сектори.

1. В структурі сукупних доходів населення зростає роль соціальних трансфертів та знижується роль оплати праці, що потребує комплексного підходу до забезпечення суттєвого підвищення рівня заробітних плат в економіці та її секторах.

2. Сучасна криза сприяла зростанню обсягів тіньової економіки і застосуванню тіньових методів господарювання. На ефективність ринку праці негативно вплинули великі обсяги неправової економічної діяльності. Необхідні заходи для скорочення тіньового сектора економіки.

3. Заробітна плата має бути більш пов'язана з продуктивністю праці. Продуктивність має враховуватись при визначенні заробітної плати. Однак, оскільки Україна нині стикається з браком кваліфікованих кадрів, а заробітна плата значно нижча ніж у країнах ЄС і СНД, в короткостроковій перспективі є вагомі підстави для випередження темпів зростання зарплати відносно продуктивності праці.

4. На сьогодні в Україні проблематично забезпечити прискорений розвиток технологій і високотехнологічних галузей, оскільки параметри її інноваційно-технологічного розвитку вже давно перебувають за межами критичних значень. Це означає неможливість у найближчі роки наблизити розміри заробітної плати і доходи в Україні до європейського рівня. Про це свідчить і те, що впродовж 2001–2008 рр. відбулась переорієнтація інвестиційних потоків зі сфери промислового виробництва у сферу фінансової діяльності та послуг, пов'язаних з операціями з нерухомим майном.

5. Заробітну плату необхідно підвищувати у певному «коридорі» змін основних макроекономічних показників, а саме: зростання валового внутрішнього продукту, продуктивності праці, валового прибутку та зниження рівня безробіття. Тому важливе значення має не стільки реформування системи оплати праці, скільки модернізація всієї національної економіки.

<sup>7</sup> Кравчук К. Надійся и жди / К. Кравчук // Контракты. Деловой еженедельник. — 2009. — № 47. — 23 ноября. — С. 11.